

Marek, Z. (2017). *Pedagogika towarzyszenia. Perspektywa tradycji ignacjańskiej*. Kraków: Wydawnictwo Akademii Ignatianum, ss. 332.

W roku 2017 polska literatura pedagogiczna została wzbogacona publikacją *Pedagogika towarzyszenia*, której tematyka ogniskuje się na styku pedagogiki humanistycznej i pedagogiki transcendentальной. Refleksji naukowej poddano możliwości, jakie dla integralnego rozwoju osoby mogą wynikać z fuzji/połączenia tradycyjnie rozumianego wychowania, duchowości (ignacjańskiej) i religii (chrześcijańskiej). Jej autor ks. Zbigniew Marek, korzystając z dorobku personalistycznej myśli chrześcijańskiej oraz tradycji ignacjańskiej, podejmuje jeden z ważniejszych wątków, którym zajmuje się pedagogika, a mianowicie towarzyszenie wychowawcze.

Celem badań zamieszczonych w recenzowanej publikacji było odślonięcie rozumienia własnego bycia w „świecie życia codziennego” badanych po to, by na tej podstawie wyjaśnić i zaprezentować podstawy pedagogiki towarzyszenia. Autor posłużył się strategią jakościową, w której wykorzystał technikę analizy strukturalnej tekstów narracyjnych. Podstawą tego rodzaju poszukiwań uczynił paradygmat interpretatywny. W toku tych założeń przy lekturze publikacji nasuwa się pytanie: jaką wartość prezentują zaprezentowane w niej osiągnięcia?

Treści merytoryczne poszczególnych rozdziałów publikacji, w których dostrzec można fenomenologiczny charakter prowadzonych badań, oparte zostały na założeniach hermeneutycznej spirali rozumienia. Dzięki tej konstrukcji myślowej Autora publikacji możemy przyglądać się znaczeniu *Ćwiczeń duchownych*, a następnie pedagogii ignacjańskiej dla wypracowanej teorii pedagogiki towarzyszenia. Wyznaczona przez Autora droga ku pedagogice towarzyszenia przyporządkowana została sześciu centralnym zagadnieniom. W pierwszym rozdziale, zatytułowanym „Pedagogia ignacjańska modelem wychowania” (s. 33-62), pochyła się nad wyjaśnieniami związanymi z pedagogią ignacjańską i charakteryzuje wyrastający z niej model wychowania. Jak wykazuje Autor, pedagogia ignacjańska zakłada kształtowanie osoby zarówno w wymiarze intelektualnym, jak i moralnym. W związku z tym można przyjąć, że obok „edukacji” równie ważną funkcję spełnia „formacja”.

W kolejnych czterech rozdziałach zostały podjęte charakterystyczne właściwości pedagogii ignacjańskiej, by na tej podstawie w rozdziale szóstym – wykorzystując badania własne – pokazać, w czym wyraża się pedagogika towarzyszenia. W toku swoich rozważań Autor objaśnia i przybliża czytelnikowi istotę tych elementów pedagogii ignacjańskiej, które w sposób znaczący wpływają na kształt procesów wychowania. W szczególności zwraca uwagę na znaczenie kultury, religii, poznania i duchowości. Innym ważnym aspektem przedłożonej w publikacji refleksji jest postrzeganie człowieka w duchu tradycji

ignacjańskiej (jezuickiej) jako tego, kto „jest dla innych”. Zasada ta zakłada rozwijanie „otwartości, odpowiedzialności, zdolności do życia z innymi w harmonii, a nade wszystkim miłości” (s. 111). W świetle tej idei Autor podejmuje próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie o zasadność zastosowania w praktyce pedagogicznej odwoływania się w procesach rozwojowych wychowanka do rzeczywistości religijnej, do osobowego Boga. Poza tym w publikacji zamieszczone zostały rozważania na temat osobowego wymiaru egzystencji oraz godności człowieka. Uznanie budzi odwołanie się w niej do niekwestionowanych autorytetów w zakresie wychowania personalistycznego, a także sposób, w jaki Z. Marek konstryuuje legitymizację dla podejmowania w działaniach wychowawczych specyficznej troski o możliwie najpełniejszy rozwój wszystkich potencjałów wychowanka, zwanej w pedagogii ignacjańskiej *cura personalis*. W tym kontekście Autor zwraca uwagę na zadania stawiane przed wychowankami, które wynikają z celu nakreślonego przez św. Ignacego w *Ćwiczeniach duchownych*. Stanowią one swego rodzaju *spiritus movens* pedagogii ignacjańskiej. Celem tym jest dążenie do rozwoju intelektualnego ucznia oraz rozwinięcie talentów danych mu od Boga. Abstrahując od opisanych przez Z. Marka najistotniejszych walorów, które są konsekwencją przyjęcia implikacji wynikających z wyżej nakreślonego celu w pedagogii ignacjańskiej, warto zwrócić uwagę na korzyści płynące z transcendentnego otwarcia się na problematykę rozwoju osoby.

Jak wynika z prowadzonych w publikacji analiz, transcendentny wymiar pedagogii ignacjańskiej nie tylko nie ogranicza naturalnych możliwości rozwojowych osoby, ale wręcz może je wzbogacać. Jest to możliwe dlatego, że poszerza on przed wychowankiem zakres postrzegania siebie oraz otaczającego go świata, a tym samym stwarza mu możliwości przekraczania swej ograniczoności. Ten sposób myślenia upoważnia do stwierdzenia, że dowartościowanie w wychowaniu sfery intelektualnej i duchowej osoby sprzyja harmonijnemu jej rozwojowi. Warto przy tym podkreślić, że zdaniem Autora publikacji, odwoływanie się do transcendencji w pedagogii czy też pedagogice w żadnym wypadku nie umniejsza wolności człowieka oraz jego funkcjonowania w świecie. Z pewnością natomiast stawia go w obliczu nowej sytuacji: odsłaniającej nową jakość życia wypełnioną nadzieją ostatecznego sukcesu. Jako egzemplifikację tego rodzaju nowej jakości w praktyce wychowawczej posłużyć może ostatni – w mojej ocenie najbardziej wartościowy – rozdział recenzowanej publikacji.

Rozdział szósty, który stanowi prezentację wyników badań, zasługuje na uwagę zarówno ze względu na interesujące poznawczo podejście do badanego zagadnienia, jak i to, że jego opracowanie wnosi nowe treści w postaci kompetentnie umotywowanej teorii nazwanej przez Autora „pedagogiką towarzyszenia”. W przypadku zrealizowanego przedsięwzięcia mamy do czynienia z badaniem rzeczywistości wychowawczej, której ramy rozpościerają się pomiędzy środowiskiem zamkniętym (zakład karny), mieszanym (bursa), a także otwartym (parafia). Przedmiotem prowadzonych przez siebie analiz Autor uczynił narracje jezuitów, którzy w różnych okolicznościach podejmują działalność edukacyjno-wychowawczą:

- katechety i duszpasterza dzieci i ich rodziców w prowadzonej przez jezuitów parafii (Jerzy K.);

- duszpasterza-wolontariusza w zakładach karnych (Stanisław M.);
- wychowawcy w bursie prowadzonej przez jezuitów (Kazimierz M.).

Wyniki przeprowadzonych badań pozwalają zamknąć istotę towarzyszenia w trzech postulatach, które Z. Marek określił następująco:

- „być i dawać” (s. 221-243),
- „zmieniać mentalność” (s. 250-267),
- „chodzić koło domu” (s. 272-285).

Zainteresowanych bardziej szczegółową charakterystyką odsyłam do tekstu źródłowego po twórczą i niewątpliwie ciekawą z punktu widzenia nauk pedagogicznych interpretację dewiz życiowych poszczególnych autorów. Zamiast odtwórczej charakterystyki pragnę natomiast podkreślić, że zaprezentowane analizy umiejętnie ukazują walory, jakie dla pedagogii odsłaniają artykułowane przez bohaterów narracji możliwości płynące z kierowania się w procesach wychowawczych postawą ignacjańskiego towarzyszenia. Poza wypracowaną teorią do głównych osiągnięć Autora publikacji należy zaliczyć opracowane implikacje pedagogiczne, które z jednej strony mogą stanowić rodzaj wychowawczych drogowskazów, z drugiej zaś dobry asumpt do dalszych rozważań nad problematyką współczesnej pedagogii i to nie tylko tej ignacjańskiej.

Miłosz Mółka
Akademia Ignatianum w Krakowie